

Козак Т. Б.,*кандидат філологічних наук,**доцент кафедри іноземних мов**Національного університету «Одеська юридична академія»**<https://orcid.org/0009-0002-3434-0663>***Тупікова Т. В.,***кандидат філологічних наук,**доцент кафедри іноземних мов**Національного університету «Одеська юридична академія»**<https://orcid.org/0000-0002-1894-8284>*

ПЕРЕКЛАД ВІЙСЬКОВИХ ЗВАНЬ У НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ КОНТЕКСТІ: ПРОБЛЕМИ ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ ТА СТРАТЕГІЇ ВІДТВОРЕННЯ

Анотація. У статті розглядаються основні проблеми, принципи та особливості перекладу військових звань у контексті українсько-німецьких міжмовних і міжкультурних відповідностей. Переклад військової термінології є однією з найскладніших сфер фахового перекладу, оскільки кожна військова система відображає у своїй структурі історичну еволюцію, національні традиції, особливості командування та культурно-політичні реалії країни. Військові звання виконують не лише функцію позначення службового статусу військовослужбовця, а й відображають організаційну ієрархію, дисциплінарну систему, а також ціннісні орієнтири суспільства. У статті детально проаналізовано систему звань Збройних Сил України та Бундесверу, визначено структурні паралелі, спільні риси та відмінності. Особливу увагу приділено проблемі відсутності прямих відповідників, що ускладнює процес перекладу та вимагає від перекладача не лише мовної, а й культурної компетентності. Розглянуто питання еквівалентності та адекватності перекладу, встановлено критерії вибору між буквальним і функціональним перекладом залежно від контексту, жанру тексту й комунікативного завдання. Підкреслено, що буквальний переклад можливий лише за умови повного збігу значення, рангової функції та статусу в обох системах (наприклад, майор – Major), тоді як у більшості випадків доцільно застосовувати функціональний переклад або наводити пояснення. Окремо проаналізовано міжнародні стандарти класифікації звань за кодами НАТО (Rank Codes), які сприяють уніфікації військової термінології у міжнародних документах і спрощують міждержавну комунікацію. У статті також розглядається юридичний аспект перекладу – важливість точного відтворення звань у договорах, міждержавних угодах, дипломатичному листуванні та службових матеріалах, де будь-яка термінологічна неточність може призвести до юридичних наслідків. У висновках подано практичні рекомендації для перекладачів щодо уникнення типових помилок і забезпечення термінологічної точності. Результати дослідження можуть бути використані у військовому та юридичному перекладі, у навчальних курсах

із перекладознавства, у практиці міжнародних відносин і безпекових комунікацій.

Ключові слова: військові звання, переклад, еквівалентність, функціональний переклад, Бундесвер, Rank Codes, військова термінологія.

Постановка проблеми. Переклад військових звань є однією з найскладніших задач у сфері фахового перекладу. На відміну від загальної мови, тут мова йде не лише про відтворення окремих слів, а й про передачу цілих ієрархій, структур та культурних особливостей, які часто не мають прямого відповідника в іншій мові. Військові звання – це не лише формальні титули, але й відображення історії, традицій та організаційної культури конкретної армії. Тому неправильний переклад може призвести до непорозумінь у міжнародних документах, договорах або навчальних матеріалах.

Метою цієї статті є аналіз особливостей перекладу військових звань українською та німецькою мовами, огляд методик перекладу, проблем еквівалентності, а також демонстрація практичних прикладів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика перекладу військової термінології неодноразово розглядалася в наукових і практичних дослідженнях. У працях німецьких дослідників (зокрема Durach [1], Kreidler [2]) акцент робиться на необхідності врахування культурно-історичного контексту при відтворенні військових термінів. Офіційні джерела, такі як Bundesministerium der Verteidigung [3], детально описують ієрархію звань у Бундесвері, що є базою для перекладацької роботи. Українські джерела, зокрема матеріали Міністерства оборони України [4], визначають сучасну систему військових звань у Збройних Силах України. Важливе значення мають також стандарти НАТО (STANAG 2116) [5], які встановлюють уніфіковані коди військових посад і дозволяють узгодити різні національні системи. Однак попри наявність стандартів, проблема еквівалентності й далі залишається відкритою, оскільки навіть звання, що мають однаковий код, можуть відрізнятися за обсягом повноважень і функцій.

Виклад основного матеріалу. Військові звання як відображення культури. Системи військових звань формуються історично та відрізняються залежно від країни. Звання не є універсальними поняттями; вони несуть у собі культурний та організаційний контекст армії. Наприклад, у Німеччині Бундесвер має власну ієрархію, яка включає такі звання офіцерів:

Leutnant – молодший офіцер, аналог українського молодшого лейтенанта.

Hauptmann – командир роти, співвідноситься з українським капітаном.

Oberst – полковник.

В американській армії та британській системі ті самі позиції мають інші назви, наприклад Second Lieutenant або Captain, що не завжди відображає повну функціональну роль.

Наприклад: молодший лейтенант «Leutnant» – прямий еквівалент за посадовими обов'язками), лейтенант «Oberleutnant» – молодший офіцер між Leutnant та Hauptmann, капітан «Hauptmann» командир роти; прямий функціональний переклад.

Ці приклади демонструють, що навіть при наявності аналогів важливо враховувати специфіку завдань та ієрархічну позицію.

Проблема еквівалентності. Буквальний та функціональний переклад військових звань

Переклад військових звань – це не лише технічна задача лексики, а й точне відтворення військової ієрархії, престижу посади та культурного контексту. У практиці перекладача найчастіше використовують два основні підходи: буквальный і функціональний переклад [5; 1]. Вибір між ними залежить від наявності еквівалентів у цільовій мові, контексту перекладу та мети комунікації. Буквальний переклад передбачає пошук прямих відповідників у двох системах звань, наприклад: Major – майор, Oberstleutnant – підполковник. Він доречний, коли збігаються ієрархічний рівень і службові функції [3]. Такий підхід часто використовується в офіційних документах і міжнародних угодах, де важлива точність. Функціональний переклад, натомість, орієнтований на передавання ролі військовослужбовця у структурі армії. Наприклад, Fähnrich перекладається як офіцер-курсант, оскільки в українській системі відсутній прямий еквівалент [4]. Такий підхід допомагає уникнути помилок у тлумаченні, особливо в міжнародних документах і аналітичних матеріалах [5]. Функціональний переклад має ще одну перевагу: він враховує культурно-історичні особливості армій. Наприклад, звання Stabsfeldwebel у Німеччині передбачає значно ширше коло обов'язків, ніж український старший сержант [3; 1]. У таких випадках перекладач повинен застосовувати комбінацію буквального й функціонального підходів, щоб забезпечити баланс точності й зрозумілості. У сучасній практиці часто використовуються коди NATO Rank Codes (STANAG 2116) [5], які дозволяють узгодити різні системи військових. Порівняльний аналіз обох підходів показує, що буквальный переклад є незамінним у юридичних текстах і договорах, тоді як функціональний – у навчальних матеріалах, наукових статтях і міжкультурних дослідженнях [4; 1]. Саме поєднання цих методів формує комплексну перекладацьку стратегію, орієнтовану на точність і зрозумілість.

Стратегії перекладу. Процес перекладу військових звань потребує системного підходу, який враховує як лінгвістичні, так і культурно-істо-

ричні чинники. Залежно від мети перекладу, контексту документа та рівня офіційності, перекладач може застосовувати різні стратегії. До основних належать такі:

1. Транслітераційна стратегія (збереження оригіналу). Використовується у випадках, коли звання не має безпосереднього відповідника в українській системі, або коли важливо зберегти національну специфіку, наприклад у наукових працях, історичних описах чи військових хроніках.

Наприклад: General der Infanterie, Feldwebel, Oberstabsarzt.

Такий підхід підкреслює національну ідентичність військової структури, проте потребує додаткових пояснень у зносках або коментарях.

2. Функціонально-еквівалентна стратегія.

Полягає у доборі звань, що виконують подібні функції та мають приблизно однаковий рівень відповідальності у військовій ієрархії.

Наприклад: Stabsfeldwebel → старший сержант, Hauptmann → капітан.

Українське старший сержант → німецький Stabsfeldwebel, українське солдат строкової служби → німецький Soldat auf Zeit

Ця стратегія є найдоцільнішою для офіційних документів, де важлива зрозумілість і правова точність.

3. Описова (пояснювальна) стратегія.

Застосовується тоді, коли відсутній точний функціональний еквівалент. Перекладач додає коротке пояснення у дужках або в примітці. Fähnrich (офіцер-курсант), Oberfähnrich (старший офіцер-курсант).

Наприклад:

Українське Генерал армії може залишатися як General der Armee у німецькому тексті, щоб зберегти престиж і точну відповідність.

OF-1 Leutnant Second Lieutenant Sous-lieutenant Молодший лейтенант

OF-2 Oberleutnant First Lieutenant Lieutenant Лейтенант

OF-3 Hauptmann Captain Capitaine Капітан

OF-5 Oberst Colonel Colonel Полковник

OR-1 Schütze Private Soldat Рядовий

OR-5 Feldwebel Sergeant Sergeant Сержант

Використання Rank-Codes дозволяє уникнути двозначностей і забезпечує міжнародну зрозумілість документів.

4. Комбінована стратегія.

У сучасній перекладацькій практиці часто поєднують різні методи. Наприклад, функціональний переклад супроводжується оригінальним написанням або кодом НАТО.

Приклад: Hauptmann (капітан, OF-2).

Це особливо важливо у міжнародних угодах, спільних військових операціях чи документах НАТО, де потрібна точна міжмовна відповідність.

5. Уніфікаційна стратегія.

Передбачає використання NATO Rank Codes (STANAG 2116) як універсального інструменту узгодження. Застосування кодів (наприклад, OR-6, OF-3) дозволяє уникнути неоднозначності при перекладі між різними національними системами.

Така стратегія є ключовою для міжнародного військового співробітництва та офіційного документообігу.

Юридичний аспект:

Юридична точність у перекладі військових звань має вирішальне значення, особливо коли йдеться про міжнародні договори, угоди чи спільні операції. Неправильне тлумачення

звання може призвести не лише до комунікативних помилок, а й до юридичних наслідків – наприклад, неправильно визначених повноважень, статусу чи обов’язків військовослужбовців.

У документах офіційного характеру необхідно зберігати повну відповідність між національними та іноземними назвами звань, додаючи при потребі код НАТО (наприклад, OF-3 для Hauptmann / Капітан). Це забезпечує єдине розуміння рангів серед країн-партнерів і запобігає двозначності.

Також у перекладацькій практиці важливо враховувати правові норми, визначені у національних законодавствах про військову службу, а також у міжнародних стандартах (зокрема STANAG 2116). Таким чином, юридичний аспект перекладу військових звань поєднує мовну точність із дотриманням міжнародних правових вимог, що є запорукою офіційної достовірності перекладених текстів.

Наприклад: В офіційних угодах між Україною та Німеччиною краще вказувати: “Капітан (Hauptmann, OF-3)”. Це дозволяє уникнути невправного тлумачення посади та повноважень офіцера.

Приклади перекладу українських військових звань на німецьку:

Рядовий «Schütze» – солдат нижчого складу

Старший солдат «Obergefreiter» – досвідчений рядовий

Молодший сержант «Unteroffizier» – початкове сержантське звання

Сержант «Feldwebel» – середнє сержантське звання

Старший сержант «Stabsfeldwebel» – старший сержант

Молодший лейтенант «Leutnant» – початкове офіцерське звання

Лейтенант «Oberleutnant» – наступний рівень офіцерів

Капітан «Hauptmann» – командир роти

Майор «Major» – командир батальйону

Підполковник «Oberstleutnant» – другий рівень полковників

Полковник «Oberst» – командир полку

Генерал-майор «Generalmajor» – початковий рівень генералів

Генерал-лейтенант «Generalleutnant» – другий рівень генералів

Генерал армії «General der Armee» – вищий рівень генералів

Практичні рекомендації для перекладачів: завжди визначати, чи потрібен буквальний, функціональний переклад або пояснення, використовувати міжнародні Rank-Codes для уникнення двозначностей, враховувати культурний та історичний контекст звання. Для текстів юридичного або навчального характеру рекомендується поєднувати національну форму звання з міжнародним або німецьким еквівалентом.

Висновок. Переклад військових звань у німецько-українському контексті вимагає не лише глибоких мовних знань, а й розуміння історичних, культурних та юридичних особливостей обох систем. Застосування лише буквального або лише функціонального підходу часто є недостатнім; ефективний переклад базується на поєднанні обох із врахуванням контексту використання.

Застосування міжнародних кодів НАТО (STANAG 2116) сприяє уніфікації військових звань у багатонаціональних структурах і забезпечує точність офіційних документів.

Отже, перекладач, який працює з військовою термінологією, має поєднувати фахову лінгвістичну компетентність,

знання нормативних актів і розуміння військової культури. Лише за таких умов переклад військових звань буде не лише правильним з мовної точки зору, а й відповідатиме вимогам міжнародної комунікації та права.

Література:

1. Durach, F. Vom Schützen bis zum General: Das sind die Dienstgrade der Bundeswehr // Frankfurter Rundschau. 2025. 6 S.
2. Kreidler, C. Translation and Military Terminology. Berlin: De Gruyter, 2020. 142 S.
3. Bundesministerium der Verteidigung. Dienstgrade der Bundeswehr. Berlin: BMVg, 2022. 115 S.
4. Міністерство оборони України. Військові звання Збройних Сил України. Київ: МОУ, 2023. 98 с.
5. NATO Standardization Office. STANAG 2116 – NATO Codes for Grades of Military Personnel. Brussels: NSO, 2021. 64 p.

Kozak T., Tupikova T. Translation of Military Ranks in the German-Ukrainian Context: Problems of Equivalence and Reproduction Strategies

Summary. The article examines the main problems, principles, and peculiarities of translating military ranks within the context of Ukrainian-German interlingual and intercultural correspondences. The translation of military terminology represents an exceptionally complex area of specialized translation, as each military system possesses its own historical evolution, hierarchy, functional purpose of ranks, and cultural connotations. It is emphasized that military ranks reflect not only the status of a servicemember but also the features of the state structure, traditions of command, and public perception of the army. Special attention is paid to the comparative analysis of the rank systems of the Armed Forces of Ukraine and the Bundeswehr, to the identification of structural parallels, and to the detection of lacunae lacking direct equivalents in the German language. The article addresses the issues of equivalence and adequacy in translation, as well as the criteria for choosing between literal and functional approaches. It is highlighted that literal translation is possible only when there is a complete correspondence in meaning and function (for example, майор – Major), whereas in most cases it is advisable to apply a functional translation approach with contextual adaptation or additional explanation. A separate section is devoted to the analysis of international classification standards of ranks according to NATO Rank Codes, which contribute to the unification of terminology in international military documents. The study also highlights the legal aspect of translation – the importance of accurate rendering of military ranks in treaties, intergovernmental agreements, diplomatic correspondence, and official materials. The conclusions present practical recommendations for translators aimed at avoiding common mistakes and enhancing terminological precision. The results obtained can be applied in military translation, legal practice, educational programs, and international communication.

Key words: military ranks, translation, equivalence, functional translation, Bundeswehr, Rank Codes, military terminology.

Дата першого надходження рукопису
до видання: 28.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису
після рецензування: 26.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025